

Kényszerpályán az RMDSZ? Szilágyi N. Sándor a készülő kisebbségi törvényről

Szabadság, 2005. 03. 26. (5. old.)

Kényszerpályán van az RMDSZ: választási ígéreteiben olyannyira elkötelezte magát az autonómia iránt, hogy most kénytelen olyan kisebbségi törvényt alkotni, amelyben ez mindenki számára láthatóan jelen van. Ha viszont nem figyel oda a részletekre, arra, hogy mi lehet ennek a törvénynek a következménye a gyakorlatban, akár maga alatt is elvághatja a fát - vélekedik Szilágyi N. Sándor nyelvész, aki a 90-es évek elején maga is kidolgozott egy törvénytervezetet "az etnikai és nyelvi identitással kapcsolatos jogokról, valamint az etnikai és nyelvi közösségek méltányos és harmonikus együttéléséről", amely azonban hamarosan lekerült az RMDSZ-napirendről.

- Az RMDSZ tervezete és az enyém teljesen más koncepción alapul. Az én elképzelésem alapja az volt, hogy nekünk tulajdonképpen nem is szabad kisebbségi törvényben gondolkoznunk, ez ugyanis egy jellegzetesen etnikai nemzetállami műfaj, márpedig mi azt nem fogadjuk el - válaszolta Szilágyi N. Sándor arra a kérdésünkre, milyen lényegi eltérések vannak a két tervezet között. - A kisebbségi törvény abból indul ki, hogy az illető jogokat csak a kisebbségeknek kell törvénnyel biztosítani, mivel az uralkodó többségi nemzetnek azok automatikusan kijárnak, ezzel pedig azt a szemléletet erősíti, hogy a kisebbségek státusa alacsonyabb. Az én tervezetem szerint ezek egyenlő státusúak, az tehát egyaránt szól a többségről is, és a kisebbségről is. Nem azt mondja például, hogy a kisebbségeknek joguk van az anyanyelv használatához, hanem hogy minden állampolgárnak joga van ehhez. Nem kisebbségekre vonatkozó speciális jogokat szabályoz, hanem egyetemesekeket, amelyek mindenkire érvényesek, és ez az állampolgárok egyenjogúságának elvéből következik. Így rögtön látni lehet, hogy itt nem privilégiumokról vagy a többség nagylelkűségéről, hanem az egyenlőség elvének érvényesítéséről van szó - mondotta.

- Az én tervezetemben ugyan nem fordul elő az autonómia szó - ez a "hiányossága" annak idején alaposan rontotta is az esélyeit -, de sok minden benne van abból, ami a mostani tervezetben a kulturális autonómia körébe van sorolva. Ezt a tényleges hatására értem, nem a szervezési formára, én ugyanis ott elsősorban arra figyeltem, hogyan, milyen irányba változik majd az emberek élete egy ilyen törvény alkalmazása során: az embereké tehát és nem a kisebbségi szervezeté.

Szilágyi N. Sándort az RMDSZ-tervezettel kapcsolatban megfogalmazott módosító indítványairól kérdeztük. Úgy vélekedett: a szövegből látszik, hogy készítői kényszerpályán vannak, hiszen a választási kampány idején elkötelezték magukat az autonómia megvalósítása mellett, és ez most mindenki számára láthatóan jelen kell hogy legyen benne. Ezért ez a tervezet igazából két törvényt egyesít: az első része a tulajdonképpeni kisebbségi törvény, az utolsó fejezete pedig autonómatörvény, amely meghatározza a kulturális autonómia szervezeti keretét és jogosítványait - mondotta.

- Az általános kisebbségi jogokat szabályozó első rész viszonylag jól lefedi azt, amit kell, de néhány hiányosságát szóvá kellett tennem. Meglehetősen homályosan vannak például megfogalmazva egyes rendelkezések alkalmazásának feltételei: "olyan közigazgatási egységekben, ahol a kisebbségek számaránya jelentős...". Így a többség szokott fogalmazni, amikor ő készíti törvényt a kisebbségnek, mert előre tudja, hogy mikor az alkalmazásra kerül sor, ítéletnapig lehet vitatkozni, hogy az a konkrét eset most ilyen-e vagy nem. Mikor a kisebbség készíti törvényt a maga számára, elváránk, hogy előre látva ezeket a helyzeteket, határozza meg egyértelműen, hány százalékra gondol.

Hiányolom ugyanakkor, hogy a tervezet nem rendelkezik a regionális hivatalos nyelvről - ez különben az én tervezetemben benne van: az előírja, hogy azokban a közigazgatási egységekben (község, város, municípium, megye), ahol valamely országos kisebbség többségben van, az illető közösség nyelve helyi vagy regionális hivatalos nyelv. Ez nincs ellentétben az Alkotmánnyal, annak a 13. szakasza nem azt mondja, hogy Romániában egyetlen hivatalos nyelv van, a román, hanem hogy Romániában a hivatalos nyelv a román, (amit én sem vontam kétségbe), és ez nem zárja ki, hogy regionális hivatalos nyelveket is elismerjenek mellette. Ezt nagyon fontosnak tartottam volna, mert a regionális hivatalos nyelvként való elismerés az illető területen élők számára minden szintéren

lehetővé teszi anyanyelvük használatát, és ugyanakkor növeli az illető nyelvnek a státusát, ezáltal a presztízsét is - figyelmeztetett.

Szilágyi N. Sándor szintén a hiányosságok között említette azt, hogy nincs előírva: azon személyek számára, akiknek a hivatalos nyelv nem az anyanyelvük, az államnak kötelessége biztosítani a lehetőséget arra, hogy ezt a nyelvet megfelelő szinten tudják elsajátítani az iskolában. Hiszen jól tudjuk, hogy a magyar gyermekek közül milyen sokan buknek meg románból a képességvizsgán! Ez éppen azért van, mert az állam nem biztosítja a román nyelv megtanulásának a lehetőségét: a tanügyi törvény azt írja elő, hogy a románt a román gyerekek anyanyelvi tantárgyának tanterve és tankönyvei szerint kell tanítani a magyar gyerekeknek is, ami pedig eleve nem nyelvtanulásra való, s a vizsgán is ugyanazt várják tőle, mint attól, akinek a román anyanyelve.

- A legkevésbé sikerültnek mégis a kulturális autonómiáról szóló részt tartom. Ha mi a kulturális autonómia keretében képzeljük el az életünket, akkor azt csak úgy érdemes megtervezni, ha biztosak lehetünk benne, hogy ezáltal a helyzet jobb lesz, mint a mostani. A tervezet készítői túlságosan is bíznak benne, hogy az oktatás és a kultúra intézményei sokkal jobban működnének egyesgyedül attól is, ha ezeket mi szerveznénk meg és irányítanánk. Én ebben nem nagyon hiszek, a törvényben pedig semmilyen garancia nincs arra, hogy ez valóban így is lesz. Márpedig a tervezet szerint a kulturális autonómia létfontosságú területekre terjed ki: megszervezi, működteti és ellenőrzi az anyanyelvű oktatást, a művelődési intézményeket, kinevezi a kisebbségi nyelven működő iskolák vezetését, a közszolgálati rádió és televízió kisebbségi adásainak vezetőit - és ráadásul a tervezet e feladatok ellátását a kisebbségi szervezetre, vagyis, tulajdonképpen egyetlen politikai pártra bízta, ami a politikumnak olyan mértékű beavatkozását jelenti a rendszerbe, ami véleményem szerint elfogadhatatlan. Az 57. cikkely kimondja, hogy a kulturális autonómiával kapcsolatos feladatokat a kisebbségi szervezetek gyakorolják központi és helyi szinten. Az én olvasatomban ebbe még az is belefér, hogy például egy községi RMDSZ-aktivista bármikor bemehet az iskolába ellenőrizni, hogy ott mit tanítanak, és hogyan, sőt akár "értékes utasításokat" is osztogathat! Ez engem olyasmire emlékeztet, amit már kipróbáltunk egyszer, és tudjuk, milyen volt. Ezzel a világgért sem azt akarom mondani, hogy a tervezet megfogalmazói kommunista gondolkodásúak, ez a visszásság nem ebből, hanem az egypártrendszer logikájából következik - vélekedett.

Szilágyi N. Sándor külön kitért a tervezet 65. cikkelyére, amely szerint a kulturális autonómia (kizárólagos) gyakorlására az a kisebbségi szervezet jogosult, amelyik mandátumokat szerzett a parlamenti választásokon, illetve amelyik az illető kisebbséget képviselő szervezetek közül a legtöbb szavazatot kapta.

- Ez egy kicsit olyan, mintha a parlamentbe csak a választásokon a legtöbb szavazatot megszerző párt kerülhetne be, a többi pedig nem, legfeljebb csak parlamenten kívüli ellenzékként működne, amelynek tudjuk, mennyit ér a szava. Nem tudom ugyanakkor elképzelni, hogyan működhet jól, a minőségi követelményeknek is megfelelően egy olyan rendszer, ahol ugyanaz hozza a döntéseket, aki végre is hajtja azokat, és ellenőrzi is a végrehajtás sikerét, és ez ráadásul egy párt. Az ilyennek nincs "belső motorja", s az ilyen emberi rendszerek rohamosan degradálódnak maguktól. Márpedig ebben a tervezetben szó sem esik arról, ki vonja felelősségre a kulturális autonómiát, ha netán nem látná el megfelelően a feladatát. Nem vonom kétségbe politikusaink jóhiszeműségét, de a jó szándék meg a lelkesedés ilyen esetekben nem garancia. Ezért javasoltam, hogy ezt a részét alaposan gondolják újra. Persze erre azt lehetne mondani, hogy az autonómiatanács megválasztását viszont olyan megmérettetés előzi meg, amelyen az illető kisebbség mindenféle pártja, platformja részt vehetne az előírt belső választások során. Csakhogy a tervezet szerint a jogszívtványokat nem az autonómiatanács, hanem a kisebbségi szervezet gyakorolja - tette hozzá.

Ezenkívül több "gyámoltalanságra" is felhívta a figyelmet Szilágyi N. Sándor. - Rendszerint ha egy új törvény hatályba lép, a vele ellenkező rendelkezések érvényüket veszítik. Ennek azonban az áll a végén, hogy ez a törvény kiegészül a hatályos törvények rendelkezéseivel. Vagyis: ez a törvény programszerűen hatályban hagyja a meglévő törvények összes diszkriminatív rendelkezéseit! Ezt én a sietség jelének tartom, és azt tanácsolnám, hogy a törvényalkotók nagyon figyeljenek oda a részletekre. Eddig többnyire általános elveket hangoztattunk az autonómiáról, azonban úgy látszik, nem gondolkoztunk eleget, hogy ezek tulajdonképpen hogyan is néznének ki a gyakorlatban, és minek mi lenne a várható hatása - mondotta.

- Ha nem gondoljuk végig rendesen a következményeket, akár oda is juthatunk, hogy a következő választásokon az RMDSZ nem jut be a parlamentbe. Ezt nem a törvény zárja ki, de könnyen teremthet olyan helyzetet, aminek ez lesz a vége. Hiszen, ha az autonómia gyakorlásának jogosítványai a parlamenti választásokon való részvétel feltételéhez vannak kötve, akkor ez most már óhatatlanul rákényszeríti például a Magyar Polgári Szövetséget, hogy induljon a választásokon, ha valamennyire is bele akar szólni a kulturális autonómiába. Az MPSZ ugyan bajosan fog elég szavazatot szerezni ahhoz, hogy meghaladja a parlamenti bejutási küszöböt, annyit viszont igen, hogy az RMDSZ-nek alaposan (netán nullára) csökkentse a bejutási esélyeit - fejtette ki Szilágyi N. Sándor, aki túlzásnak tartja az MPSZ bejegyzésével kapcsolatos aggodalmakat. - Szerintem nincsenek elgáncsolva, majd talán egy kicsit többet és jobban kell dolgozniuk ahhoz, hogy összejöjjön a 25 000 aláírás - vélekedett.